

10. Куліш П. О. Чорна рада. Київ : ВАТ «Видавництво «Київська правда», 2003. 184 с.

11. Федорук О. Роман Куліша «Чорна рада»: Історія тексту. Київ : Критика, 2019. 590 с.

12. Юрченко О. М. Доба Руїни в романі П. Куліша «Чорна рада». С. 505–511.

URL: https://www.researchgate.net/profile/Vadym-Polishchuk/publication/345593684_CHARACTERISTICS_OF_THE_TREASURY_SERVICE_FOREIGN_EXPERIENCE/links/5fa8f292a6fdcc0624201df0/CHARACTERISTICS-OF-THE-TREASURY-SERVICE-FOREIGN-EXPERIENCE.pdf#page=505

Майданюк Юлія – студентка 3 курсу факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: реалістичний роман другої половини XIX століття в методичній парадигмі

Науковий керівник – кандидат філологічних наук, старший викладач Зелененька І. А.

Леся Манько

ДИДАКТИЧНА СПРЯМОВАНІСТЬ ОБРАЗНОСТІ БАЛАДИ «ЛІЛЕЯ» ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Актуальність дослідження. Дидактизм поетичної творчості Тараса Шевченка опирається на образи, підкріплені висхідною ідейністю, що спробували трактувати такі науковці, як А. П. Віннічук [9, с. 125], В. П. Крупка [9, с. 141], Н. С. Поляруш [9, с. 132], В. І. Ткаченко [9, с. 135]. Образи у відомих баладах генія – ментальне, культурне, соціально-психічне утворення, узяті почасти зі свідомості народу, від джерел фольклору. Дидактичний потенціал образності балад письменника цікаво досліджувати в

контексті філософії мистецтва. Отже, **мета нашої розвідки** – дослідити дидактичність образів у баладах Тараса Шевченка.

Стан досліджень. Образність балад Тараса Шевченка як фарватер впливу на свідомість учнів розглянули такі науковці: А. П. Віннічук [1, с. 16–17], В. П. Крупка [9, с. 141], І. А. Зелененька [2, с. 175–176]. Про навантаження образності в поезії генія пише дослідження І. А. Зелененька [3, с. 174–175], порівнюючи з образністю співаної лірики Василя Симоненка, Миколи Лукова [6, с. 30–31], Грицька Чубая, Костя Москальця [8, с. 95], Святослава Вакарчука, Сергія Жадана, [7, с. 69–70], Сергія Татчина [4, с. 149–150] та інших сучасників [5, с. 80–81].

Важливо учням пояснити, що основоположними, для розуміння специфіки творчості зрілого Тараса Шевченка, є балада «Лілея». Письменник започаткував в українській поезії новий жанр – соціально-романтичної балади, у якій поряд з фольклорними мотивами зображено ті соціальні проблеми, які характеризують огидні явища імперськості, кріпосницької дійсності.

Найвищої амплітуди, що вельми повчально для шкільної молоді колись і тепер, зазнає мотив збездечення, у творі йдеться про те, як пан-розпусник використовує бідних українських дівчат. Також тут передано жорстокість та огидну нетерпимість сільської громади до покриток і до їхніх дітей, що потім глобально відобразив Панас Мирний у своєму соціально-психологічному романі «Хіба ревуть воли, як ясла повні...» [3].

Балада «Лілея» написана 25 липня 1846 року в Києві, це типова балада Тараса Шевченка, у якій автор знову попереджає дівчат, він передав несумісність духовної краси з жорстокою позицією самодержавства, з життєвою реальністю [7]. В основі балади «Лілея» письменник використав відомий фольклорний мотив про перетворення дівчини на прекрасну квітку. Таке перетворення ґрунтується на анімістичних віруваннях українців. За своїм стилем ця зріла балада відрізняється від ранніх балад, від «Причинної», «Утопленої», «Тополі».

Основна частина балади (це рядки з 19 до 76) є розгорненим монологом квітки Лілеї, її зверненням до Королевого цвіту; у творі відбувається лірична сповідь Лілеї про поневір'яння та страждання у людській подобі. Цю частину твору умовно можна поділити на дві:

- 1) до перетворення героїні на квітку;
- 2) після перетворення героїні на квітку.

Трагедія української дівчини передана не лише через опис вчинків пана, який звів матір Лілеї, кинувши її з дитиною напризволяще. Вона передається через сприйняття маленькою донькою психологічного стану матері: «Моя мати... чого вона, / Вона все журилась / І на мене, на дитину, / Дивилась, дивилась / І плакала. / Я не знаю, / Мій брате єдиний! / Хто їй лихо заподіяв...» [11]. Поет дидактично та психологічно грамотний у передачі таких подій і реакцій персонажів: «Я була дитина, / Я гралася, забавлялась, / А вона все в'яла, / Та нашого злого пана / Кляла-проклинала. Та й умерла...» [11]. Монолог скривдженої Лілеї, чистої та невинної, сповнений великого відчайдушного подиву та нерозуміння того, що з нею відбулося, її дискредитують пан-батько і недобрі люди. Ознайомлені з життєвою прозою, учні можуть легко розкодувати ту драматичну ситуацію героїні й причини ставлення до неї сільської громади, що, зазвичай, відкидала від себе байстря панське.

Отже, саме завдяки передаванню сприйняття власної трагедії образу Лілеї, а це дочка панської любовниці, сирота, несправедливо осміяна, зневажена та погублена односельцями. За дидактичним Шевченком, Бог докоряє жорстоким людям, нечулість яких породжена постійним гнітом рабства й несправедливості, щоденною боротьбою за виживання. Схвильований, скорботний монолог Лілеї пройнятий гірким подивом перед несправедливістю й жорстокістю людей і незбагненністю Божої волі.

Яскраво відобразивши красу Лілеї (згадаємо тут образ «Лілеї снігоцвіту» [11]), поет натякає нам на несумісності духовної краси з життєвою, іноді нелюдяною реальністю. Із засудженням виступає поруч пані, яка сприймається як головна винуватиця трагедії Лілеї та її матері. Тарас

Шевченко водночас сміливо порушує проблему етичної неоднозначності й застарілості родових звичаїв і забобонів, котрі ставали на перешкоді милосердю, а також взаєморозумінню між людьми [7].

Глибоким ліризмом характеризується балада «Лілея», її сюжетною основою є фольклорний мотив, пов'язаний з перетворенням людини на квітку. Спочатку Лілея виступає як дитина-сирота, а також дочка покритки, лише згодом це квітка в панських палатах, котра промовляє такі слова, що звучать як уособлення долі: «За що мене, як росла я, / Люде не любили? / За що мене, як виросла, / Молодую вбили? / За що вони тепер мене / В палатах вітають?» [11].

Балада в поетичній творчості Тараса Шевченка посіла настільки вагоме місце, що й поеми ввібрали в себе жіноче начало, глибинну абстракцію України як Батьківщини, що й потрібно було довести в нашій статті.

Література

1. Віннічук А. П. Художня інтерпретація Коліївщини в поемі «Гайдамаки» Тараса Шевченка. *Філологічний дискурс*. 2015. С. 16–19.

2. Зелененька І. А. Деякі функціональні аспекти використання Шевченкового епіграфа на занятті з української літератури в 10 класі. *Філологічні студії* : зб. наук. статей. Вінниця : ВДПУ, 2005. Вип. 3. С. 233–237.

3. Зелененька І. А. Образ Тараса Шевченка в ліриці Тараса Мельничука. До рецепції ідеї віри і правди. *З іменем Кобзаря*. Вінничани про Тараса Шевченка. До 200-річчя від дня народження поета / Упоряд. А. М. Подолинний. Вінниця : Консоль, 2013. С. 174–180.

4. Зелененька І. А. Сергій Татчин. *Подільські Божичі* : посіб.-хрестоматія із вивчення подільської поезії останньої третини ХХ – початку ХХІ ст. / Наукові статті, коментарі та укладання І. А. Зелененької. Вінниця : ТОВ «Твори», 2019. С. 149–152.

5. Зелененька І. А. «Інверсія серця» – із покоління двотисячників : Хрестоматія зі сучасної молодшої української літератури / Упоряд., вступна ст.,

біографічні та літературно-критичні статті Ірини Зелененької. Вінниця : ТП «Едельвейс і К», 2016. 226 с.

6. Зелененька І., Крупка В. Василь Стус, Тарас Мельничук, Володимир Забаштанський та Шевченків космос України. *Актуальні проблеми української літератури і фольклору* : наук. зб. Вінниця : ДонНУ ім. Василя Стуса, 2018. Вип. 26. С. 30–42.

7. Зелененька І. А., Федик Т. А. Образ Тараса Шевченка в подільській поезії ХХ-ХХІ століть (із методичними рекомендаціями). *Духовні витоки Поділля: митці в історії краю* : матеріали ІV Всеукр. наук.-практ. конф., 13 березня 2014 р. Хмельницький : ХГПА, 2014. С. 69–75.

8. Зелененька І. А., Федик Т. А. Україна у віршах Василя Стуса, Тараса Мельничука, Василя Симоненка як дидактична традиція Тараса Шевченка. *Проблеми освіти* : зб. наук. праць. Вінниця-Київ, 2015. Вип. 82. С. 95–99.

9. Історія української літератури : навч.-метод. посіб. для підготовки до державної атестації студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» денної та заочної форми навчання / Авт.-упорядн.: Н. С. Поляруш та ін. Вінниця, 2017. 178 с.

10. Слово. Знак. Дискурс : Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / за ред. Марії Зубрицької. Львів, 1996. 600 с.

11. Шевченко Т. Г. Кобзар. URL: https://taras-shevchenko.com.ua/ua/poem_list/kobzar.htm

Манько Леся – студентка 3 курсу факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: творчість Тараса Шевченка в методичній парадигмі.

Науковий керівник – кандидат філологічних наук, старший викладач Зелененька І. А.